

MATHIS WACKERNAGEL, BEDENKER VAN DE ECOLOGISCHE VOETAFDruk

‘Onze reputatie is belangrijker dan het voortbestaan van de mensheid’

Het artikel over de ecologische voetafdruk in het vorige nummer van *Eos* deed heel wat stof opwaaien. Wij trokken naar Mathis Wackernagel: wat vindt de bedenker van de voetafdruk er zelf van? En wat heeft het concept al bewerkstelligd?

Door Dieter DE CLEENE / Foto's: Thomas LAGRANGE

Wie nog niet van de ecologische voetafdruk heeft gehoord, heeft de voorbije jaren vermoedelijk onder een steen geleefd - overigens een prima manier om je voetafdruk te verkleinen. De ecologische voetafdruk meet hoeveel land- en oceaanooppervlak er nodig is om in ons consumptiepatroon te voorzien en ons afval - in casu CO₂ - te verwerken. Dat kan je dan vergelijken met de zogenoemde 'biocapaciteit' van de aarde, of wat die ons aan grondstoffen kan bieden, eveneens uitgedrukt in oppervlakte. Daaruit volgt dat er per persoon ongeveer 1,8 hectare beschikbaar is - het 'eerlijke aarde aandeel' - terwijl de voetafdruk in westerse landen aanzienlijk hoger ligt, ruim 6 hectare voor de gemiddelde Nederlander en zo'n 8 hectare

voor de doorsnee Belg. We overbevragen de aarde, luidt de conclusie die jaarlijks in de verf wordt gezet op *earth overshoot day*, de dag waarop we meer grondstoffen hebben gebruikt dan de aarde op een jaar kan genereren. Vorig jaar was dat op 21 augustus. We leven met andere woorden alsof we anderhalve aarde tot onze beschikking hebben, en daar lijkt volgens Wackernagel niet meteen verandering in te komen. 'Maar die verandering komt er sowieso. Of we kiezen ervoor of we worden ertoe gedwongen. Het systeem reguleert zichzelf.'

Toch wordt de ecologische voetafdruk, die intussen 21 jaar bestaat, wereldwijd opgepikt. 'De voetafdruk wordt intussen al gebruikt door onder meer het WWF, het UNEP (het milieuprogramma van de Verenigde Naties), het World Economic Forum en recent ook door de World Business Council for Sustainable Development.'

Wat is volgens u de belangrijkste verdienste van het concept?

'Het helpt om op een andere manier na te denken over de wereld, om grenzen te bepalen. Als je niet weet hoeveel natuur je hebt en hoeveel je gebruikt, ben je verloren. Vergelijk het met een boerderij: als je niet weet hoe groot die is, kan je niet bepalen hoeveel koei-

en je kan houden. De voetafdruk helpt ook een misverstand rond duurzame ontwikkeling uit de wereld, namelijk dat het iets is voor wie een goed hart heeft, iets dat je uit morele overwegingen doet en dat tegen het eigenbelang van landen ingaat. Wie vanuit het perspectief van beperkte grondstoffen naar de aarde kijkt, ziet dat het net omgekeerd is.

Maar dat laatste is volgens u nog te weinig het geval?

'Het onbegrip over de eindigheid van grondstoffen blijft stuitend. Wat is er zo moeilijk aan 'één aarde'? Het Brundtlandrapport (een rapport van de VN over duurzame ontwikkeling, red.) had het in 1987 over problemen waarmee de volgende generatie zou kampen. Dat is ongeveer een generatie geleden ...

MATHIS WACKERNAGEL

Mathis Wackernagel is de oprichter en directeur van het *Global Footprint Network*, een non-profit-organisatie die de ecologische voetafdruk gebruikt om aandacht te vragen voor de eindigheid van natuurlijke hulpbronnen en duurzame ontwikkeling te bevorderen. Wackernagel studeerde af als ingenieur aan het *Eidgenössische Technische Hochschule Zürich* en behaalde een doctoraat in *Community and Regional Planning* aan de universiteit van *British Columbia*. In dat verband ontwikkelde hij samen met William Rees het ecologische voetafdrukconcept. Hij is de auteur van verschillende artikelen en boeken over het onderwerp, waaronder *Our Ecological Footprint: Reducing Human Impact on the Earth and Sharing Nature's Interests*. In 2007 ontving hij een eredoctoraat aan de universiteit van Bern.

Ik ben ook steeds verrast als mensen zich afvragen wat ze moeten doen. Als je bankrekening slinkt, en je uitgaven stijgen, wat zou je dan moeten doen? Er zijn enorme kansen die we niet grijpen omdat we blind zijn.'

Waarom denkt u dan?

'Bijvoorbeeld aan de manier waarop we onze steden ontwerpen. Dat heeft impact op bijna elk onderdeel van de voetafdruk. Een Amerikaanse stad als Houston verbruikt tot vier keer meer grondstoffen per persoon dan pakweg het Italiaanse Sienna, een compacte stad met kleine huizen, waar je veel te voet kan doen. Dat heeft zelfs niet veel met technologie te maken, al zou je een stad als Sienna met technologie nog efficiënter kunnen maken. Niet een gebrek aan budget is het pro-

onze belangen niet dienen. Een voorbeeld. De vertegenwoordigers van de Europese Unie trokken naar de klimaatop in Kopenhagen met de belofte de uitstoot van broeikasgassen te verminderen met 20 procent, en met 30 procent als iedereen meedeed. De media hadden moeten spotten met zoveel gebrek aan realiteitszin. In een wereld waarin niemand iets doet, moet je zelf net meer doen! Als je boot lek is, wacht je toch ook niet om die te herstellen tot alle anderen dat doen? Integendeel, het is net belangrijk dat je actie onderneemt want je kan nergens anders heen.'

'Ik snap ook niet waarom journalisten mij steeds vragen of ik een optimist of een pessimist ben. Ik ben een ingenieur. Ik meet dingen. Als een ingenieur zegt dat er in een brug

'De media zijn blind. Ze zouden razend moeten zijn omdat er geen serieus klimaatbeleid wordt gevoerd'

bleem, maar een gebrek aan durf om het roer om te gooien.'

'Een andere manier om met beperkte middelen veel te veranderen, is investeren in het zelfvertrouwen van vrouwen. Nog op te veel plaatsen hebben vrouwen te weinig kansen om te studeren en te beslissen over hun eigen leven. De enige manier waarop ze zich in zo'n geval kunnen laten gelden, is via een grote familie.'

Zegt u dat omdat u vindt dat het duurzaamheidsprobleem in de eerste plaats een demografische kwestie is?

'Het bevolkingsaantal is één belangrijke factor, naast een aantal andere. Al zie ik niet hoe we welzijn voor iedereen kunnen garanderen zonder het bevolkingsaantal te doen dalen. Maar de 'returns on investment' zijn in dit geval enorm en gaan verder dan bevolkingsreductie. Een investering in vrouwen komt ook de gezondheid en het succes van het nageslacht te goede. In een samenleving met erg hoge aantallen jongeren is er bovendien meer kans op sociale onrust, frustratie en geweld. Investeren in vrouwen reduceert in dat opzicht misschien niet meteen onze voetafdruk, maar het brengt wel een aantal positieve dynamieken op gang.'

Welke rol is er in de transitie die u bepleit voor de media weggelegd?

'De media zijn blind. Sorry (*lacht*). Ze focussen nog te vaak op het morele aspect en niet op het eigenbelang van landen. De media zouden razend moeten zijn omdat regeringen

drie extra bouten nodig zijn, vraag je hem toch ook niet of hij niet wat optimistischer kan zijn?'

Beschouwt u zichzelf als een wetenschapper of als activist?

(*beslist*) 'Als wetenschapper. Ik deel mijn kennis met het brede publiek, maar de basis is wetenschap.'

U houdt er niet van mensen te zeggen wat ze moeten doen.

'Nee. Mensen knappen daarop af. Ze hebben al zoveel te do-lijstjes. Ik zeg hen dat ze zelf moeten nadenken.'

U gaat ervan uit dat als mensen nadenken over hun levenskwaliteit, ze tot conclusies zullen komen die automatisch ook hun voetafdruk zullen verkleinen. Is dat realistisch?

'Misschien zie ik dat wat te rooskleurig. Maar als mensen rationeel zouden nadenken over hoeveel tijd ze spenderen aan geld verdienen en over hoe ze dat spenderen, als ze zich echt zouden afvragen of het allemaal de moeite waard is, zouden ze tot radicaal andere conclusies komen. Al zijn mensen natuurlijk niet zo rationeel.'

Er lijkt op zijn minst een kloof te bestaan tussen het toegenomen milieubewustzijn en concrete actie.

'Kennis leidt niet tot actie. Voor een individu is de link met het eigen belang niet zo groot. Maar dat inzicht kan wel groeien als overheden de juiste signalen geven. Daarom werken we ook samen met landen.'

Via het Global Footprint Network hoopt u zoveel mogelijk landen ertoe aan te zetten de ecologische voetafdruk te gebruiken bij het uitstippelen van het beleid. Vlot dat?

'We willen in de eerste plaats dat landen inzien dat het in hun eigen belang is om actie te ondernemen en trends om te keren. En we geloven dat de voetafdruk een goede manier is om die trends zichtbaar te maken. Maar landen hoeven ons niet zomaar te geloven: we vragen ze eerst om het concept te testen - daar zijn op dit moment 17 landen mee bezig. Zes landen hebben de voetafdruk al formeel in gebruik genomen.'

U geeft vaak de Verenigde Arabische Emiraten als voorbeeld van een land dat op de goede weg is. Het zal veel mensen verbazen dat te horen over een land dat niet meteen bekend staat om de sobere levensstijl van zijn inwoners.

'Geen enkel land heeft al voor echte trendbreuken gezorgd. Maar de VAE denken actief na over het probleem. Toen Abu Dhabi onlangs financiële hulp gaf aan Dubai, hebben ze als voorwaarde gesteld dat Dubai een strengere energiebouwcode zou invoeren. Waarom zou Abu Dhabi dat doen, terwijl het zelf zoveel energie heeft die het kan verkopen? Omdat het slim is en beseft dat er een post-koolstofeconomie aankomt waarin niet- efficiënte infrastructuur zal worden afgestraft. Het land erkent dat er iets moet gebeuren.'

De ecologische voetafdruk wordt niet overal en door iedereen even enthousiast onthaald.

'Nee, sommige overheden vallen ons via hun milieudepartementen zelfs aan, omdat ze niet weten wat te doen. Zo was de uitkomst van een Nederlandse studie dat je de voetafdruk van dichtbevolkte landen niet mag vergelijken met de biocapaciteit binnen hun grenzen, omdat zo'n land er dan automatisch slecht uit komt. Over dit soort absurditeiten hebben we het.'

Waarom is dat zo absurd? Je zou toch kunnen zeggen dat landsgrenzen in deze context niet erg relevant zijn, aangezien het over een probleem op wereldschaal gaat?

'In de eerste plaats leveren wij gewoon gegevens. Je kan die vergelijken waarmee je wil. Maar persoonlijk denk ik dat landsgrenzen wel belangrijk zijn, omdat ze dat in zoveel andere contexten ook zijn. We hebben het toch ook over 'nationale' schuld? Vreemd is hoe economen, voor wie eigendomsrechten toch essentieel zijn, als het over natuurlijke hulpbronnen gaat plots allemaal communisten worden die doen alsof natuurlijke hulpbron-

nen voor iedereen even toegankelijk zijn. Mijn gemoed loopt vol, maar het lijkt me intellectueel inconsistent.'

Een vaak gehoorde kritiek is dat de voetafdruk voor meer dan de helft bestaat uit onze CO₂-uitstoot, omdat jullie ervan uitgaan dat die volledig moet worden gecompenseerd, bovendien door ruimtevreterende bossen en bijvoorbeeld niet door meer windmolens te bouwen.

'We gaan er inderdaad van uit dat de CO₂-concentratie niet meer mag stijgen. Maar dat is een perfect verdedigbare aanname. In 1992 hebben verschillende staten een klimaatconventie getekend waarin ze hebben erkend dat het geen goede zaak is om extra CO₂ aan de atmosfeer toe te voegen. Verder gaan we enkel na hoeveel CO₂ er in een jaar meer is uitgestoten dan de aarde kan verwerken en welke oppervlakte bos je nodig zou hebben om die hoeveelheid te compenseren. Het mag ook met technologie. Maar intenties om windmolens te bouwen in de toekomst compenseren vandaag niets. Natuurlijk moeten we windmolens hebben, maar ze tellen pas mee als ze er staan.'

Klinkt de kritiek op de voetafdruk gelijk-luidend?

'Niet allemaal. Er is erg zinnige kritiek, en we zijn de eersten om daarop in te gaan. Maar de kritiek die het luidst weerklinkt, heeft vaak niets te maken met de methode op zich. Zo is de voetafdruk in se niet *anti* iets. Niet anti-bevolkingsconcentraties en niet anti-handel, zoals wordt beweerd. Het is een meetinstrument. Is een weegschaal anti-obesitaspatiënten? Wil je weten hoeveel je weegt, dan ga je erop staan. Zoniet, ook prima, maar dat betekent niet dat er iets mis is met de schaal.'

Wat ziet u zelf als de belangrijkste tekortkoming van het concept?

'De voetafdruk is geen complete maat voor duurzaamheid, maar wel een belangrijk ingrediënt. Er zijn zeker nog andere parameters die in de voetafdruk zouden passen, maar daarover zijn geen werelddekkende data beschikbaar. We onderschatten het probleem dus veeleer. Onze reputatie is belangrijker dan het voortbestaan van de mensheid (*lacht*).'

Het bepalen van de biocapaciteit van de aarde en het beslag dat we daarop leggen, is nu eenmaal complexer dan meten hoe groot een boerderij is. Misschien zelfs in die mate dat je je kan afvragen of het überhaupt mogelijk is.

'Inderdaad. In 1972 verscheen het boek *Only One Earth* van Barbara Ward en Rene Dubos, waarin ze stelden dat we een maat zouden

Wackernagel: 'Windmolens kunnen mee CO₂ compenseren, maar ze tellen pas mee in de voetafdruk als ze er staan'

moeten hebben voor hoeveel grondstoffen we gebruiken en ter beschikking hebben, maar dat leek ingewikkeld, zoniet onmogelijk. Ik denk dat we de code gekraakt hebben.'

'Kijk, de voetafdruk is verre van perfect en dat beweren we ook niet. Wetenschap draait om eerlijkheid en transparantie, niet om de ultieme accuraatheid. We kunnen enkel de data gebruiken die er zijn en zeggen hoe de zaken ervoor staan binnen een zekere foutenmarge. Er zijn een paar vragen die we ons moeten stellen. Kan je het over duurzame ontwikkeling hebben zonder beseft van hoeveel natuur er is en hoeveel je gebruikt? Zoniet, bestaat daar dan een beter instrument voor dan de voetafdruk? Als ook dat niet het geval is, ben je dan beter met of zonder de ecologische voetafdruk?' ■

Meer lezen over dit onderwerp? Surf naar www.eosmagazine.eu/boeken.aspx